

Μετανάστευση και ψυχική υγεία: από τους «μύθους» στην πραγματικότητα ή από τη θεωρία στην πράξη

Βασίλης Παυλόπουλος

Τομέας Ψυχολογίας, Τμήμα Φ.Π.Ψ., Πανεπιστήμιο Αθηνών

Συζήτηση στο συμπόσιο **Όψεις της Φροντίδας της Ψυχικής Υγείας των Μεταναστών: Μια Ελληνική Εμπειρία** (οργανωτής: Ν. Γκιωνάκης), 4^ο Πανελλήνιο Συνέδριο του κλάδου Κλινικής Ψυχολογίας και Ψυχολογίας της Υγείας της ΕΛ.Ψ.Ε. «Κοινωνική Κλινική Ψυχολογία, Ψυχολογία της Υγείας και Δημόσια Υγεία», Αθήνα, 4-7 Νοεμβρίου 2010

Διάγραμμα συζήτησης

- Ορισμένοι «μύθοι» για την ψυχική υγεία των μεταναστών
- Πολιτισμός και ψυχοπαθολογία
- Επιπολιτισμοποίηση και ψυχοπαθολογία
- Ψυχολογική εκτίμηση πολιτισμικά διαφορετικών ατόμων
- Διαπολιτισμική συμβουλευτική και θεραπεία
- Εμπειρικά δεδομένα για τα ψυχολογικά συμπτώματα των μεταναστών
- Γενικές διαπιστώσεις-προοπτικές

Ορισμένοι «μύθοι» για την ψυχική υγεία των μεταναστών

- ~~x Ο μύθος της ομοιογένειας («όλοι τους είναι ίδιοι»).~~
- ✓ Η μελέτη των ατομικών διαφορών «σπάει» την ομοιογένεια της εξω-ομάδας, η οποία αποτελεί συστατικό των στερεοτύπων.
- ~~x Η ψυχολογιοποίηση των μεταναστών («φταίνε οι ίδιοι για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν»).~~
- ✓ Αλληλεπίδραση χαρακτηριολογικών στοιχείων με πολλαπλές δημογραφικές, κοινωνικές και πολιτισμικές παραμέτρους.
- ~~x Η ψυχολογιοποίηση του πολιτισμού («φταίει η κουλτούρα από την οποία προέρχονται»).~~
- ✓ Η κατηγοριοποίηση με βάση την εθνική καταγωγή υποβαθμίζει άλλες όψεις της κοινωνικής ταυτότητας (π.χ. κοινωνική τάξη).

Πολιτισμός και ψυχοπαθολογία

Ο πολιτισμός υπαγορεύει, μεταξύ άλλων:

- τους τύπους του περιβαλλοντικού και του ψυχοκοινωνικού στρες,
- τις στρατηγικές αντιμετώπισης και τους διαθέσιμους πόρους για να μετριαστεί η αρνητική επίδραση του στρες,
- βασικές δομές της προσωπικότητας, π.χ. αυτοαντίληψη, κίνητρα,
- την κοινωνική νόρμα σχετικά με την «ομαλή» και αποκλίνουσα συμπεριφορά, καθώς και την κυρίαρχη ιδεολογία για το τι είναι και πώς πρέπει να προσφέρεται η θεραπεία.

(Marsella & Yamada, 2007)

Επιπολιτισμοποίηση και ψυχοπαθολογία

Κατά τη μετανάστευση ανακύπτουν επιπλέον ιδιαιτερότητες:

- Διάκριση ανάμεσα σε ψυχολογικό και πολιτισμικό επίπεδο: ποιες συμπεριφορές είναι απόρροια προσωπικών δυσκολιών και ποιες είναι τυπικές εκφάνσεις πολιτισμικών παραμέτρων;
- Διάκριση ανάμεσα σε ψυχολογικό και ψυχοκοινωνικό επίπεδο: ποιες δυσκολίες αποδίδονται σε χαρακτηρισιολογικά στοιχεία και ποιες σε παράγοντες ψυχοκοινωνικού στρες;
- Η αμφισημία των κινήτρων της μετανάστευσης: σε ποιο βαθμό είναι συνειδητά ή μη, εκούσια ή ακούσια;
- Στρατηγική επιπολιτισμοποίησης: πόσο λειτουργική είναι σε συνάρτηση με το στάδιο και τις συνθήκες της μετανάστευσης;

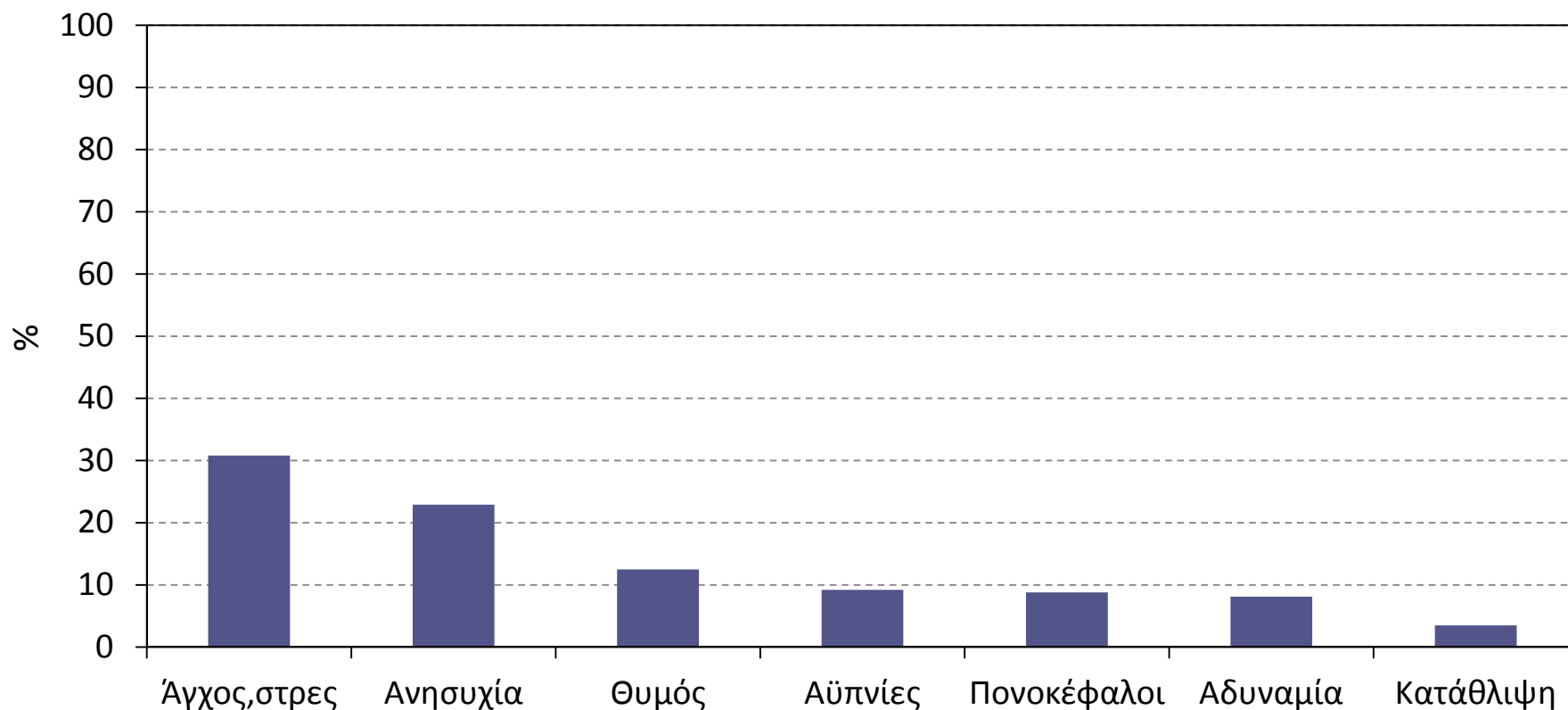
Ψυχολογική εκτίμηση/διάγνωση πολιτισμικά διαφορετικών ατόμων

- «Ένας κλινικός που δεν είναι εξοικειωμένος με τις λεπτές αποχρώσεις του πολιτισμικού πλαισίου αναφοράς ενός ατόμου μπορεί να κρίνει λανθασμένα ως ψυχοπαθολογία εκείνες τις φυσιολογικές διακυμάνσεις στη συμπεριφορά, τις πεποιθήσεις ή την εμπειρία του ατόμου, οι οποίες είναι χαρακτηριστικές του συγκεκριμένου πολιτισμού του». (APA, 1994)
- Η ψυχική υγεία ατόμων από μειονοτικές εθνοτικές ομάδες αξιολογείται πιο θετικά όταν η διάγνωση γίνεται από θεραπευτές με παρόμοιο πολιτισμικό υπόβαθρο. (Russell et al., 1996)

Διαπολιτισμική συμβουλευτική και ψυχοθεραπεία

- Η διαπολιτισμική συμβουλευτική και ψυχοθεραπεία αφορά στην αναγνώριση, αποδοχή και επεξεργασία των κοινωνικο-πολιτισμικών εμπειριών του ατόμου, και στην ανταπόκριση στις ψυχοκοινωνικές ανάγκες που συνδέονται με το επιπολιτισμικό στρες (Pedersen, 1991).
- Η πολιτισμική ενσυναίσθηση αναφέρεται στην ικανότητα του θεραπευτή να κατανοεί και να επικοινωνεί τα θέματα των πελατών του από τη δική τους πολιτισμική σκοπιά.
- Η πολιτισμική ενδυνάμωση αποσκοπεί να βοηθήσει το άτομο ώστε να αποκτήσει πιο αποτελεσματική αίσθηση ελέγχου του περιβάλλοντος (Γιωτσίδα & Σταλίκας, 2004).

Ορισμένα εμπειρικά δεδομένα για τα ψυχολογικά συμπτώματα των μεταναστών (αυτοαναφορές)

Πηγή: Καθορισμός δεικτών για την αξιολόγηση των πολιτικών ένταξης των υπηκόων τρίτων χωρών στην ελληνική κοινωνία (Ε.Τ.Ε., Δράση 2.1, Επιστ. υπεύθυνοι: Η. Μπεζεβέγκης & Α. Κόντης). **N=1.614**

Προβλεπτικοί παράγοντες των ψυχολογικών συμπτωμάτων των μεταναστών

Επιβαρυντικοί	Προστατευτικοί

Πηγή: Καθορισμός δεικτών για την αξιολόγηση των πολιτικών ένταξης των υπηκόων τρίτων χωρών στην ελληνική κοινωνία (Ε.Τ.Ε., Δράση 2.1, Επιστ. υπεύθυνοι: Η. Μπεζεβέγκης & Α. Κόντης), **N=1.614**, συνολικό ποσοστό εξηγούμενης διασποράς των προβλημάτων ψυχικής υγείας: **16%**

Προβλεπτικοί παράγοντες των ψυχολογικών συμπτωμάτων των μεταναστών

Επιβαρυντικοί	Προστατευτικοί
Ηλικία ($\beta=0,13$, $p<0,001$)	
Ανεργία ($\beta=0,15$, $p<0,001$)	
Προσλαμβανόμενη διάκριση ($\beta=0,12$, $p<0,001$)	
Εθνοτικός προσανατολισμός ($\beta=0,06$, $p<0,05$)	

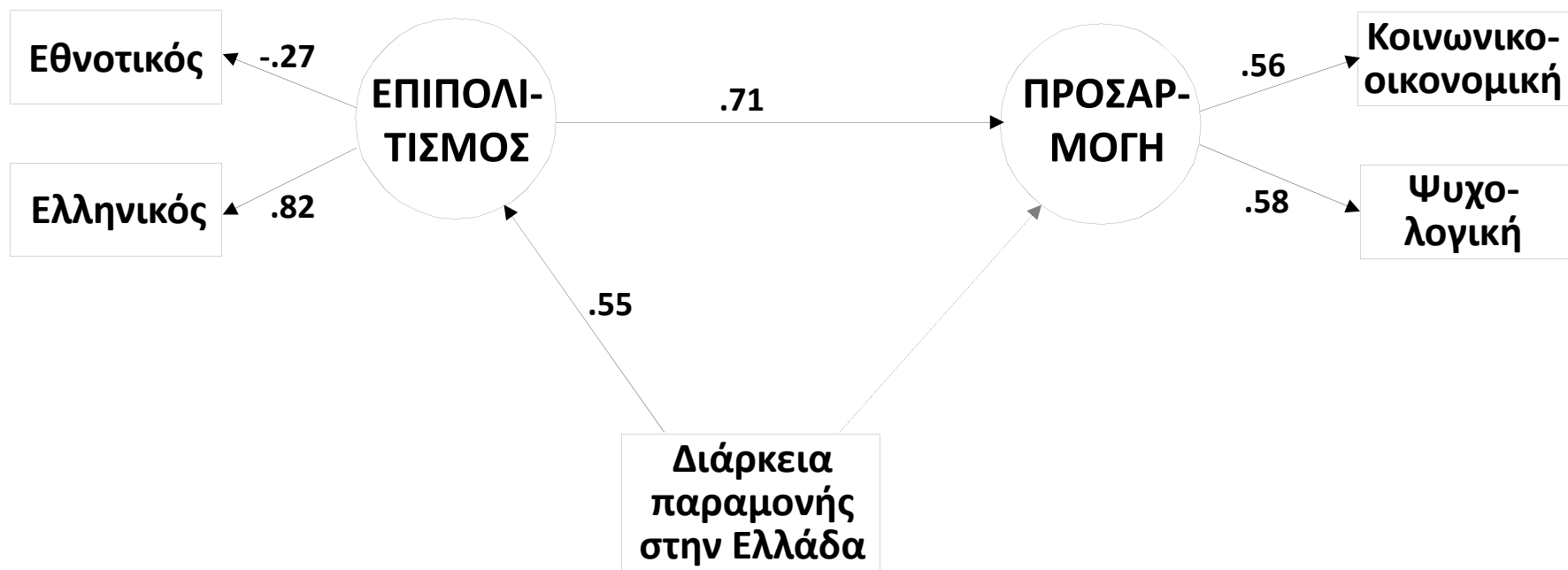
Πηγή: Καθορισμός δεικτών για την αξιολόγηση των πολιτικών ένταξης των υπηκόων τρίτων χωρών στην ελληνική κοινωνία (Ε.Τ.Ε., Δράση 2.1, Επιστ. υπεύθυνοι: Η. Μπεζεβέγκης & Α. Κόντης), **N=1.614**, συνολικό ποσοστό εξηγούμενης διασποράς των προβλημάτων ψυχικής υγείας: **16%**

Προβλεπτικοί παράγοντες των ψυχολογικών συμπτωμάτων των μεταναστών

Επιβαρυντικοί	Προστατευτικοί
Ηλικία ($\beta=0,13$, $p<0,001$)	Επίπεδο ικανοποίησης ($\beta=-0,19$, $p<0,001$)
Ανεργία ($\beta=0,15$, $p<0,001$)	Επίπεδο γενικής υγείας ($\beta=-0,18$, $p<0,001$)
Προσλαμβανόμενη διάκριση ($\beta=0,12$, $p<0,001$)	Γνώση της ελληνικής γλώσσας ($\beta=-0,14$, $p<0,001$)
Εθνοτικός προσανατολισμός ($\beta=0,06$, $p<0,05$)	Υποστηρικτικά δίκτυα ($\beta=-0,11$, $p<0,001$)

Πηγή: Καθορισμός δεικτών για την αξιολόγηση των πολιτικών ένταξης των υπηκόων τρίτων χωρών στην ελληνική κοινωνία (Ε.Τ.Ε., Δράση 2.1, Επιστ. υπεύθυνοι: Η. Μπεζεβέγκης & Α. Κόντης), **N=1.614**, συνολικό ποσοστό εξηγούμενης διασποράς των προβλημάτων ψυχικής υγείας: **16%**

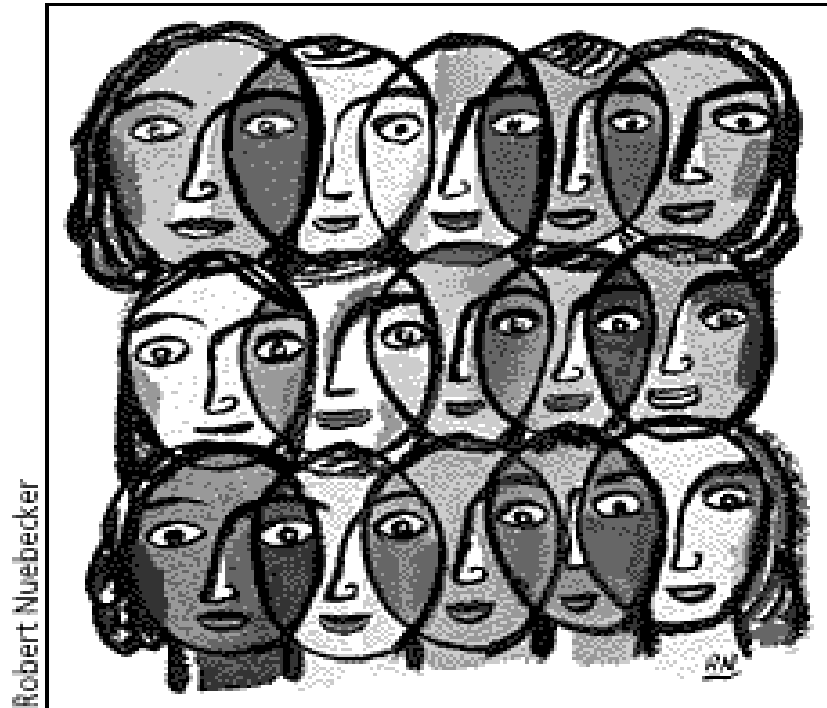
Σχέση μεταξύ επιπολιτισμού, προσαρμογής και διάρκειας παραμονής των μεταναστών

$\chi^2(4, N=601)=7.07, p=.132; CFI=0,99; RMSEA=0,036$

Γενικές διαπιστώσεις-προοπτικές

- Η (αυτονόητη) συμβολή του BABEL στην ψυχική υγεία των μεταναστών τεκμηριώνεται από τα στατιστικά στοιχεία.
- Η (όχι και τόσο αυτονόητη) συνεισφορά του στην ευρύτερη κοινότητα διαφαίνεται από:
 - ✓ το υψηλό ποσοστό μεταναστών στην Ελλάδα, και
 - ✓ τις αρνητικές στάσεις μέρους της ελληνικής κοινωνίας προς τους μετανάστες (το δεύτερο πιο αρνητικό προφίλ στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Eurobarometer, 2008).
- Η διεύρυνση ενός μοντέλου στη βάση της διαπολιτισμικής συμβουλευτικής και ψυχοθεραπείας, σε συνδυασμό με δράσεις πρόληψης, δικτύωση με ψυχοκοινωνικούς φορείς και άνοιγμα στην κοινότητα.

Ευχαριστώ για την προσοχή σας!

 vpavlop@psych.uoa.gr

 <http://www.psych.uoa.gr/~vpavlop>